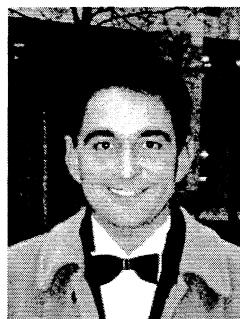

ДИПЛОМАТ І ІНОЗЕМНА МОВА: ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ВИТОКИ І МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ

Досвід останніх десятиліть засвідчує, що подальший прогрес нашої молодшої держави, **формування і розвиток дипломатичної та консульської служби** багато в чому залежать від того, наскільки активно в цих процесах задіяна українська дипломатія в цілому та кожен дипломат особисто.

Наша держава перебуває на важливому етапі свого історичного розвитку. У ХХІ столітті відбуваються докорінні перетворення у всіх сферах суспільного життя, які супроводжуються появою відповідних **моделей розвитку**, спрямованих на подолання протиріч суспільства і держави та формування нової парадигми їх взаємодії. Немає залишитись поза увагою і українська дипломатія. Адже саме сьогодні першочергово постало питання **про модель сучасного дипломата і пріоритетні завдання навчальних закладів, які здійснюють їх підготовку, зокрема – Дипломатична академія України при МЗС України**¹.

Одним із таких пріоритетних напрямів – є **навчання іноземних мов**. А однією із обов'язкових вимог щодо прийому працівників на дипломатичну службу – є **володіння двома іноземними мовами**.

З урахуванням змін, що відбуваються у сфері функціонального управління дипломатичною службою та її інституціонального розвитку, виникає необхідність наблизити зміст і форми професійного навчання дипломатів і державних службовців, які займаються питаннями зовнішніх зносин, до нових вимог і завдань сучасного державного управління. А також – визначити, що воно є не лише однією з пріоритетних серед наукових та освітніх галузей, а, насамперед, сферою практичного управління державними (публічними) ресурсами. Це стосується як працівників дипломатичної служби, які обіймають посади в центральному апараті Міністерства закордонних справ України, так і працівників закордонних дипломатичних і консульських установ України.

Гуманітарні науки в цілому та гуманітарна складова загальної програми підготовки дипломатів ХХІ століття може виступити своєрідним механізмом формування громадянського суспільства та його включення, поряд з державою, у вирішення регіональних і глобальних проблем.

**ЦІВАТИЙ В.Г.,
кандидат історичних
наук, доцент,
перший проректор**

*Дипломатична академія
України
при МЗС України*

Основні характеристики підготовки дипломата: постійна незавершеність отриманих знань, виключення оцінок, що претендують на істинність узагальнень, принципова відмова від моноцентричних уявлень на користь визнання співіснування різних, що не піддаються зведенню в єдине ціле, наукових ідей, стилів мислення, між якими можливий продуктивний діалог.

Цілком закономірно, що від дипломата XXI століття потрібно більше знань, інтелекту, внутрішньої стриманості, культури, словом – інтелігентності в найширшому значенні цього слова. Важливим показником інтелігентності є безумовно – **кількість іноземних мов**, якими вільно спілкується людина. Адже дипломату за кордоном надто часто доводиться виступати в ролі перекладача, або фахівця з історії, культури, права тощо.

Експертні знання в цих областях складають основу професійної компетентності і вважаються обов'язковими, зазвичай просто необхідними для успішного виконання дипломатичних обов'язків.

З давніх часів дипломатія вважалася особливою сферою людської діяльності, оточеної романтичним ореолом загадковості та елітарності. Чи тому, що нею часто займаються дійсно за зачиненими дверима, або тому, що дипломати – нечисленна група, зосереджена в основному на своїх професійних проблемах.

Але й сьогодні, на початку XXI століття – про дипломатію і дипломатів продовжують існувати розходж думки, нерідко такі, що суперечать одна одній, вирізняються однобічністю або перебільшеннями.

Доречне риторичне питання: Хто такий дипломат сьогодні і, яким він повинен стати завтра?

Сьогодні дипломатичну професію зараховують до розряду елітних, як таких, що вимагають особливого роду навичок, вмінь та якостей. І громадська думка, і статус у державній ієрархії забезпечують дипломату високий престиж. У буденному уявленні образ дипломата завжди наділяється особливими якостями та значущістю, асоціюється з професіональною відповідальністю і неабияким особливим змістом. Високий суспільний статус дипломата дозволяє іноді говорити навіть про кастовість дипломатичної служби, найкращих представників національної еліти.

Загальноновизнано, що саме національна еліта, яка, по суті, являє собою відносно тонкий прошарок суспільства, у цілому, практично повністю визначає й формує як образ тієї чи іншої держави, так і її майбутнє. Провідні держави світу обов'язково мають і відповідно забезпечують належний рівень розвитку навчальних закладів, які готують такі елітні кадри². У зрілих державах наявність системи відтворення дипломатичної національної еліти, як правило, набуває форм доволі консервативної державницької традиції. Цікавим тут є те, що остання, еволюціонує разом із державою у деталях, у головному, проте, неухильно зберігає свою сталість протягом століть, наслідуючи певною мірою принципи історичного традиціоналізму.

Протягом усіх років Незалежності в Україні було створено кілька навчальних закладів указанного спрямування, таких, наприклад, як Дипломатична

академія України при МЗС України, Національна академія державного управління при Президентові України, Національна академія служби безпеки України та деякі інші.

Реальність, як правило, не в ладу зі стереотипами, хоча не можливо заперечувати, що народжуються вони не на порожньому місці. В усякому разі, сьогодні в дипломатичній, професійній практиці поєднано різні грані, скомбіновано широкий діапазон знань, навичок і традицій, необхідних для вирішення конкретних зовнішньополітичних завдань.

Саме належний рівень та обсяг гуманітарних знань, на наше переконання, все частіше стають невід'ємним атрибутом дипломатії високого класу. Більш того, є всі підстави стверджувати, що багатство історико-культурної, культур-цивілізаційної спадщини багато в чому визначає обличчя дипломатії, її духовний вигляд, життєздатність, красні риси. Дипломатична майстерність блідне і в'яне, якщо її не живлять джерела світової та вітчизняної історії, культури і мови.

Крім того, дипломатична діяльність у сучасних її видах: економічна, енергетична, гуманітарна дипломатія, потребують країнознавчої та регіонально-професійної підготовки дипломатів, особливо в умовах глобалізації.

Вирішення проблем усесторонньої підготовки дипломатів і забезпечення умов безперервного оновлення їх професійних знань, оволодіння сучасними технологіями застосування цих знань на практиці, багато в чому залежить від ефективності освітньої діяльності таких навчальних закладів як **Дипломатична академія України при Міністерстві закордонних справ України**.

У Дипломатичній академії України при МЗС України слухачам надається можливість, ґрунтуючись на раніше отриманій повній вищій освіті і певному досвіді практичної роботи, фундаментально оновити професійні знання, вивести їх на рівень останніх досягнень теорії та практики у сфері зовнішньої політики і дипломатії, **підвищити свій рівень володіння двома іноземними мовами**.

Мета сучасної вищої школи української дипломатії – не тільки підготувати фахівця в певній сфері діяльності або управління. Йдеться про формування дипломата, як особи, здатної та здібної до різносторонньої ефективної діяльності і самоудосконалення протягом всього життя. Значну роль в досягненні саме цієї мети покликаний зіграти процес розширення циклу гуманітарних і професійно-орієнтованих дисциплін в навчальному плані спеціальності 8.000006 – “Зовнішня політика”.

Поглиблене вивчення, професійне знання історії, культури, політології, релігієзнавства, мовленнєвої культури, інших гуманітарних наук, володіння декількома іноземними мовами, дозволяє дипломату освоїти духовний досвід минулого, порівняти його з особистим досвідом, долучитися до загальнолюдських духовних цінностей.

Унікальність дипломатичної професії та специфіка умов роботи дипломата XXI століття виявляється, перш за все, у тому, що сучасний дипломат виступає одночасно в багатьох постатях – політика, перекладача, аналітика, експерта, вченого,

публіциста, а інколи, навіть, і професійного актора.

Це – вимога часу. І зовсім не буде перебільшенням сказати, що вона починає набувати ще більшої ваги та значущості в умовах глобалізації сучасного світу.

По-перше, різноманіття вражень, акумуляція реального історико-культурного досвіду різних країн, численні контакти об'єктивно сприяють формуванню дипломата ХХІ століття як особи всебічно розвиненої, цивілізованої, високоосвіченої та високоорганізованої. Якщо цього не відбувається – то, очевидно, мають місце, перш за все, перекоси і деформації в підготовці кадрів для національних дипломатичних і консульських служб.

По-друге, відбувається зростання ролі гуманітарного компонента в міжнародних відносинах. Новий етап ревалюації загальнолюдських, моральних цінностей у політиці, що почався, формує і оновлене уявлення про імідж і роль дипломата ХХІ століття.

По-третє, дипломати, як і представники інших сфер державного управління, перебувають у боргу перед вітчизняною історією і культурою, які з кожним днем все гостріше потребують сьогодні громадської та державної підтримки.

Поява нових освітніх технологій поставила на порядок денний питання про оцінку відповідності підготовки дипломатів сучасним вимогам (**зокрема – мовної підготовки**), адже вони покликані виконувати свої службові обов'язки в нових умовах, в умовах інформаційної революції.

У підготовці висококваліфікованих фахівців для дипломатичної служби України, визначальне значення на сучасному етапі має впровадження і використання нових технологій навчання, а також – розвиток проблемно орієнтованого простору та мережі Інтернет як складових безперервної освіти.

Розвиток науково-технічного прогресу позначається на вдосконаленні вищої освіти, у тому числі – **і в підготовці дипломатів**. Це пред'являє нові підвищені вимоги до знань випускників Дипломатичної академії України при МЗС України, їх творчому розвитку, умінню знаходити найраціональніші конструктивні, технологічні, організаційні та економічні рішення, а також – добре орієнтуватися у відборі наукової інформації та вирішувати різноманітні, принципово нові завдання.

Одним із важливих завдань вищої школи – є підвищення якості підготовки фахівців, зокрема, у сфері зовнішніх зносин. Головна роль у вирішенні цих завдань відводиться навчальному процесу, який повинен забезпечувати високий рівень знань випускника Дипломатичної академії України при МЗС України за спеціальністю 8.000006 “Зовнішня політика”. Важливою складовою частиною плану підготовки магістрів “Зовнішньої політики” є цикл гуманітарних дисциплін і мовної підготовки.

У цілому ж, проблем у підготовці дипломатів на сучасному етапі цілком достатньо. І можуть вони вирішуватися, виходячи, перш за все з того, яким нам уявляється певний ідеальний образ дипломата в осяжному майбутньому. Очевидно, що **модель дипломата** в умовах бурхливо змінного світу повинна бути мобільною, рухливою, багато в чому її ще належить розробити.

Можна передбачити зі значною часткою впевненості, що в професії дипломата ХХІ століття повинні зберегтися – традиційна для неї спрямованість на такі якості, як – утворена на рівні світових стандартів широта світогляду та мислення, інтелектуальна глибина дослідника, організаторський талант адміністратора, раціоналізм, ерудиція, сприйнятливості до нових реалій, художній смак і патріотичний ідеал.

Високий професіоналізм дипломата в сучасному світі – найважливіша умова реалізації національних інтересів, забезпечення міжнародної стабільності, прогнозування зовнішньої політики держави³. Як свідчить історія, на відносинах між державами згубно позначається забуття того, що без історії та культури, неможлива політика, де головує загальногуманітарна ідея. Підготовка дипломата в жодному сенсі не може вважатися завершеною. Рівень професійних знань дипломата постійно перебуває в процесі оновлення, перш за все, через систему підвищення кваліфікації та самоосвіту. Головне завдання – надати можливість дипломатам підвищити кваліфікацію на спеціалізованих семінарах з різноманітних проблем сучасності, обмінятися досвідом і отримати службову інформацію про перспективи розвитку зовнішньополітичного курсу країни. Саме цей навчальний безперервний процес успішно і здійснюється на базі Дипломатичної академії України при МЗС України.

Завдання сучасної системи підготовки дипломатичних кадрів, і в першу чергу в Дипломатичній академії України при Міністерстві закордонних справ України, полягає в тому, щоб надати всім, хто навчається, широкі можливості вибору, навчити кожного вільно рухатися в просторі ідей, у світі образів, поглибити мислення й емоційне сприйняття дійсності, допомогти виробити цілісний погляд на світ, сформуватися повноцінним громадянином.

Дипломати – це найкращі представники політичної еліти. А тому, варто нагадати твердження, яке стало аксіоматичним, що саме політична еліта, як вирішальна сила історичного та соціально-політичного процесу, визначає мету та сенс політичних процесів і тому несе відповідальність за їх напрямки, ефективність і наслідки.

Отже, на початку нового століття постала проблема створення ефективної системи забезпечення якісного зростання кадрового потенціалу дипломатичної служби України, з урахуванням тенденцій цивілізаційного поступу та стратегічних напрямів розвитку держави. Приєднання України до загальноєвропейського Болонського процесу щодо реформування національної системи вищої освіти, має спричинити уніфікацію процедури підготовки кваліфікованих кадрів, у тому числі – для здійснення зовнішніх зносин держави. А тому, чинна вітчизняна система підготовки кадрів для сфери міжнародних відносин має зазнати структурної та змістовної трансформації, і першочергово – має бути впроваджена оновлена модель навчання дипломатів – дипломатів ХХІ століття.

З розвитком технологій і цифрових каналів комунікації відкривається все більше можливостей для здобування якісної освіти на відстані від навчальних закладів. Колись не популярні заочні про-

грами трансформуються сьогодні в абсолютно нові форми дистанційного навчання, які здатні передати слухачам практично необмежений потенціал знань.

Все це, однак, не може, на нашу думку, слугувати принципово вагомим важелем для якісного прориву в процесі підготовки висококваліфікованих кадрів в ДАУ при МЗС України для потреб зовнішньополітичної служби держави. Вихід, безумовно, криється в застосуванні інноваційних технологій. Мова, насамперед, йде про ефективне інформаційне забезпечення та використання в навчальному процесі найсучасніших технічних засобів навчання (ТЗН), перш за все – **при навчанні іноземних мов.**

Поряд із засвоєнням базових знань, перед сучасною освітою дедалі нагальніше постає завдання навчити аудиторію самостійно оволодівати новими знаннями та інформацією, **навчити навчатися, виробити потребу в навчанні упродовж життя, у тому числі й оволодінні іноземними мовами**⁴. Саме для дорослих найефективнішим може бути дистанційне навчання із використанням сучасних інформаційних технологій.

У сучасних умовах істотно актуалізується ще одна функція навчального процесу – навчити людину використовувати отримані знання у своїй практичній діяльності: професійній, громадсько-політичній, повсякденному спілкуванні тощо.

Успішна реалізація українською освітою вищезазначених функцій, поряд з іншими назрілими перетвореннями, дозволить сформувати людину з інноваційним типом мислення, інноваційним типом культури, з готовістю до інноваційного типу діяльності, що стане адекватною відповіддю на перехід цивілізації в інноваційний тип розвитку. Лише сформувавши інноваційну особистість, ми зможемо стати конкурентоспроможною нацією.

Одним словом, аби підготувати сучасного дипломата, дипломата XXI століття, слід сповна усвідомити сутність змін, які привносить новий час, зорієнтувати суспільство і державу на свідоме, послідовне й динамічне їх сприйняття. Це завдання всього суспільства, а особливо ж освіти. Від здатності української освіти дати гідну відповідь на виклики XXI століття залежатимуть долі мільйонів поки що маленьких українців, та й власне, майбутнє самої України.

Очевидно, що модель дипломата в умовах бурхливо змінного світу повинна бути мобільною, рухливою, багато в чому її ще належить розробити.

Дипломат у сучасному суспільстві живе в багатовимірному просторі культури. Його буття визначається тим, якими знаннями, навичками і вміннями він володіє, **якими володіє мовами культури.** Тут кожен обирає свій шлях.

В цих умовах важливого значення набуває можливість систематичного обміну досвідом навчання іноземних мов дорослої аудиторії або навчання іноземними мовами професійного спрямування (іноземних мов для професійного спілкування), зокрема можливість – поділитися власним досвідом і науковими здобутками у навчанні іноземних мов; показати можливості практичного ефективного поєднання як традиційних, класичних форм навчання, так і віднайти можливості для широкого застосування найсучасніших інноваційних технологій, в основі яких лежить якісне інформаційне забезпечення із залученням найсучасніших технічних засобів навчання (ТЗН), вивчати національний і світовий досвід впровадження інноваційних технологій, інтерактивних методів і мультимедіа в навчальному процесі.

Отже, узагальнюючи викладене вище варто зазначити, що підготовка дипломатичних кадрів XXI століття здійснюється за оновленою моделлю. Ця модель перш за все зорієнтована на підготовку професіоналів найвищого гатунку. І одне із провідних місць цієї моделі відведено іноземній мові, як системотворному елементові моделі сучасного дипломата. А успішне інтегрування України в політичне, бізнесове і освітнє середовище світу вимагає від фахівців будь-якої галузі володіння іноземними мовами на рівні, достатньому для ефективного функціонування в професійній і повсякденній сфері.

Практичне володіння іноземною мовою на рівні, достатньому для вільної усної та письмової професійної та повсякденної комунікації, є не тільки невід'ємним компонентом успішного функціонування в багатоманітному полі професійної діяльності, а й становить важливу складову самодостатності сучасної особистості, сучасного дипломата. Умовою формування такої особистості виступає зсув наголосу з інформаційного навчання на навчання, що розвиває, на навчання впродовж життя і професійної діяльності.

Професіоналізація навчання іноземних мов висуває за головну мету підготовку фахівця, здатного використовувати іноземну мову як інструмент професійної діяльності, зокрема – дипломатичної. Адже іноземна мова – це інструмент у діалозі культур і народів. А інструментарієм треба вміти користуватися – чим вільніше, тим результативніше.

Застосування принципу інтеракційного навчання сприяє ефективному і швидкому розвитку іншомовної комунікативної компетенції дипломата і одночасно забезпечує умови для зростання інтелектуального потенціалу найбільш активного і дієвого прошарку суспільства, який формують фахівці у сфері зовнішніх зносин.

ПОСИЛАННЯ

- ¹ Див. дет.: Ціватий В.Г. Дипломатія і підготовка дипломата XXI століття: традиції, інновації, моделі // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – К., 2004. – Вип. 10. – Ч. I. – С. 11-31.
- ² Remy P.J. Tresors et secrets du Quai d'Orsay. – Paris, 2001. – P. 36-39; 112-113.
- ³ Див.: Кашлев Ю.Б. Подготовка дипломатов XXI в. // Международная жизнь. – 1998. – №5. – С. 13-16; Berridge G.K. Diplomacy. Theory and practice. 2nd ed. – Leichester, 2000. – S. 69-73.
- ⁴ Див.: Зюнова Т.В. Дипломатия – наука и искусство // Дипломатический вестник. – 2000. – №10. – С. 111-112.

Надійшла до редакції 01.10.2007